

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____

(підпис) (прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача ступеня бакалавра **менеджменту соціокультурної діяльності**

Григорук Анастасії Олександрівни

за темою:

«Трансформації весільних традицій Слобожанщини кінця XIX – початку
XXI ст.»

(галузі знань **02 Культура і мистецтво**
спеціальність **028 Менеджмент соціокультурної діяльності**)

Науковий керівник

кандидат філософських наук, доцент

доцент кафедри ІПСТ

Синах Андрій Олександрович

_____

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

« ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

кандидат філософських наук, доцент

Світайло Ніна Дмитрівна

_____

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

« ____ » _____ 20__ р.

Підсумкова оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів ECTS _____

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи здобувача ступеня бакалавра менеджменту соціокультурної діяльності Григорук А.О. на тему: «Трансформації весільних традицій Слобожанщини кінця XIX – початку XXI ст.».

Ключові слова: весілля, обряд, атрибут, ритуал, традиція.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення традиційних обрядів, які збереглися у сучасному весільному святкуванні та ідентифікація одвічних сакральних людських цінностей через відстеження трансформацій шлюбної обрядовості відповідно до нових тенденцій.

У відповідності до мети дослідження, визначені його **завдання:**

1. Визначити основні структурно-функціональні компоненти весільної обрядовості Слобожанщини кінця XIX – початку XXI ст.
2. Простежити еволюцію традиційного шлюбного обряду, дослідивши ступінь збереження та рівень його трансформації, визначити основні її причини.
3. Через збережені традиції визначити цінності людського життя, які пройшли випробування часом.
4. Розробити рекомендації щодо збереження та популяризації традиційних обрядів в сучасному весільному святкуванні.

Об'єктом кваліфікаційного дослідження є традиційна весільна обрядовість Слобожанщини.

Предметом кваліфікаційного дослідження є трансформація та використання весільних традицій Слобожанщини у сучасній ініціальной обрядовості.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань та досягнення мети використано комплекс методів: теоретичних – аналіз, систематизація, узагальнення, які дозволили впорядкувати наукову та методичну літературу з метою дослідження специфіки традиційного весільного обряду; емпіричних – опис та порівняння весільних святкувань різного часу, що допомогло відстежити трансформаційні процеси обрядовості.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Досягнення мети і вирішення завдань дослідження відображені у змісті роботи, що складається з вступу, двох розділів, висновків до кожного із них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 47 сторінок (основний текст – 38 сторінок).

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВІ ЧАСТИНИ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ СЛОБОЖАНЩИНИ: РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА, АТРИБУТИ ТА ОБРЯДОДІЇ	8
1.1. Передвесільна обрядовість	8
1.2. Власне весільний цикл	13
1.3. Післявесільні звичаї і обряди	21
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ НОВИХ ВЕСІЛЬНИХ РИТУАЛІВ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ЗМІН	26
2.1. Українське весілля в умовах наступу радянської ідеології	26
2.2. Весілля в сучасній Слобожанщині в контексті відродження народних традицій	29
2.3. Рекомендації щодо популяризації традиційних обрядів в сучасному весільному святкуванні	32
Висновки до розділу 2	34
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ	41

ВСТУП

На долю українського народу випало немало горя та страждань, постійні війни, колонізаторська політика російського царизму, голод, окупація радянським режимом, а 24 лютого 2022 року створило нову сумну сторінку в нашій історії. В такі моменти кожна людина починає більше цінувати своїх рідних і близьких, проводити з ними більше часу, та наважується на кроки, які раніше були наче не на часі. Незважаючи на активні бойові дії, за півтори місяці після початку війни в Україні одружились близько 22 тисяч пар, люди продовжують створювати нові родини та святкувати весілля. Адже ми знаємо, що життя завжди перемає смерть, а світ – темряву.

Родинна обрядовість становить систему ритуалів і свят, які супроводжують усі важливі життєві події людини від народження до самої смерті. У ній відображаються обрядодії, атрибути та словесні формули, які виникли в різні історичні епохи та набули притаманні їм морально-етичні, естетичні, соціальні, релігійні і правові норми. Історично сформовані звичаї і обряди народу є важливою культурною спадщиною, вони дають широке уявлення про світогляд і вірування українців, цінності, які вони передавали через покоління. Український весільний обряд – найбільш розгалужене та яскраве дійство сімейної святковості, є найбільш збереженим та являє собою цілісну систему в якій народне мистецтво, народні вірування, магичні засоби та церемонії, сміхова та ігрова культура тісно взаємодіють між собою.

Весільний обряд віддавна був об'єктом пильної уваги етнографів, істориків, фольклористів та мистецтвознавців. Значний вклад у вивчення та опис традиційного обряду внесли П. Чубинський, В. Іванов, Б. Грінченко, М. Сумцов, В. Охримович, Ф. Вовк, М. Шубравська, В. Борисенко. Простеженням трансформаційних процесів весільної обрядовості займались Т. Гаєвська, О. Кожолянко, Г. Щербакова, З. Босик. Вагомий внесок в

дослідження весільних ритуалів Слобожанщини зробили С. Маховська, І. Магрицька, І. Щербина.

Мета кваліфікаційної роботи – виявити, які традиційні обряди збереглися у сучасному весільному святкуванні, як вони змінилися відповідно до нових тенденцій, ідентифікувавши таким чином одвічні сакральні людські цінності.

Завдання дослідження:

1. Визначити основні структурно-функціональні компоненти весільної обрядовості Слобожанщини кінця ХІХ – початку ХХІ ст.
2. Простежити генезис і еволюцію традиційного шлюбного обряду, дослідивши ступінь збереження та рівень його трансформації.
3. Через збережені традиції визначити цінності людського життя, які пройшли випробування часом.
4. Розробити рекомендації щодо збереження та популяризації традиційних обрядів в сучасному весільному святкуванні.

Об'єкт дослідження – традиційна весільна обрядовість Слобожанщини.

Предмет дослідження – трансформація та використання весільних традицій Слобожанщини у сучасній ініціальной обрядовості.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань та досягнення мети використано комплекс методів: теоретичних – аналіз, систематизація, узагальнення, які дозволили впорядкувати наукову та методичну літературу з метою дослідження специфіки традиційного весільного обряду; емпіричних – опис та порівняння весільних святкувань різного часу, що допомогло відстежити трансформаційні процеси обрядовості.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що було структуровано та відображено систему обрядових дій традиційного та сучасного весілля

Слобожанщини, розглянуто основні причини його трансформації, розроблено рекомендації щодо шляхів популяризації традиційного обряду в сучасному весіллі.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що отриманий теоретичний доробок може бути використаний організаторами весіль для розробки концепцій та сценаріїв весіль в традиційному стилі. Також були розроблені рекомендації щодо популяризації традиційного обряду в сучасному весіллі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження обговорювались під час презентації роботи на кафедрі психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Структура роботи. Досягнення мети і вирішення завдань дослідження відображені у змісті роботи, що складається з вступу, двох розділів, висновків до кожного із них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 47 сторінок (основний текст – 38 сторінок).

РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВІ ЧАСТИНИ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ СЛОБОЖАНЩИНИ: РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА, АТРИБУТИ ТА ОБРЯДОДІЇ

1.1. Передвесільна обрядовість

Весільна обрядовість Слобожанщини має досить чітку структуру та умовно ділиться на 3 періоди: передвесільну, власневесільну та післявесільну. Згідно до звичаєвого сімейного права та народних традицій передвесільний етап драми був покликаний досягнути згоди обох родин на шлюб, був досить розвинений та протяжний у часових рамках, в середньому він тривав місяць, але в окремих випадках сім'ї могли домовлятися про укладання шлюбу два, а то і три місяці. Уся обрядовість передвесільного етапу пронизана розсудливістю та розважливістю українського селянина, який ретельно перевіряв добробут роду в який він передає свою дитину.

Перед весіллям рід жениха відправляв свого представника до батьків дівчини, яку вони планували засватати, для вивідування рівня працьовитості і хазяйновитості обраниці, придивитись до її поведінки. Раніше рішення про вибір нареченої робив не сам парубок, а його батьки. До дівчат придивлялись в місті (селищі), у церкві, під час вечорниць чи інших гулянь, розпитували у родичів та знайомих чи дівчина багата, чи працьовита, чесного роду. В основному майновий стан сімей був однаковим, багаті сватались з багатими, а бідні з бідними. Сенс обряду полягав у тому, що до батьків дівчини таємно підсиляли обраного чоловіка, під вигаданим приводом він заходив у двір, оселю, вів розмову, для того щоб відволікти батьків і в цей час розглядав хазяйство, будинок, спостерігав за поведінкою дівчини, потім доповідав батькам хлопця. На основі зібраної інформації на сімейній раді вирішувалось питання про сватання.

Після того як дівчину було остаточно обрано відбувався обряд вивідування, на території сучасної Сумщини і Харківщини мав назву запити.

Представників роду хлопця відправляли до дівчини та її батьків для того щоб дізнатись про їх наміри про шлюб. Щоб не «облизати макогона», один з найближчих родичів парубка, найчастіше дядько, ніби випадково заходив до батьків дівчини і намагався дізнатись про шанси їхнього претендента на згоду.

У районах Східної Слобожанщини було зафіксовано специфічний різновид цього обряду. Там представники роду хлопця намагались схилити батьків дівчини вибрати саме їх парубка. Родичі брали з собою шапку хлопця, йшли на гостину до батьків дівчини, клали її на стіл під час перемовин і вихваляли його. На підставі цінності хутра, з якого зроблена шапка, батьки дівчини робили висновок про заможність батьків парубка, що повинно було позитивно вплинути на їх згоду [1, с. 7].

Обряд, під час якого остаточно вирішується питання про шлюб – сватання. Сватання відбувалось тільки в м'ясоїд і лише в скромні дні. Хлопець йшов сватати дівчину зі сватами: батьком та двома близькими родичами – шанованими, щасливо одруженими чоловіками, вони обов'язково повинні бути не вдівцями, не розлученими та не мали втрачати дітей. Обов'язковими атрибутами сватів були хліб і палиця – символ їх повноважень. Уважалось, що на сватання повинно йти непарна кількість людей – таким чином, вони висватають хлопцю пару. Брати жінок на сватання раніше було неприято. У більш сучасному варіанті сватання беруть участь близькі родичі жениха: мати, свашка і хрещена мати.

У більшості випадків сватання відбувалось пізно ввечері, дуже рідко вдень. Старости йшли так, щоб ні з ким не зустрітися, це було зроблене для того, щоб у разі відмови ніхто не побачив сорому парубка – гарбуза, якого йому вручила дівчина [2]. Старший староста обов'язково повинен бути комунікабельним, гострим на язик, дотепним та артистичним, під час обряду він виголошував традиційну промову «про мисливців, які побачили на снігу слід куниці-красної дівичі».

Дівчина при цьому знаходилась у хаті та «колупала» піч. Вважалось, що піч це символ материнського першопочатку, непорушності життя, рідної хати, батьківщини, також вважалось, що саме в пічі знаходяться боги родинного вогнища. Звідси і ритуал для молодої при сватанні колупати піч, це означало що вона просить ради й заступництва домовика і одночасно є свідченням її сором'язливості та цнотливості [3, с. 456].

Після цього дівчину питали про її згоду на шлюб. Якщо це робили батьки дівчини вона на вухо казала їм своє рішення, якщо старости – зсилалась на батька та матір. Якщо у сватанні було досягнуто згоди дівчина приймала від старостів принесений хліб, розрізала його та подавала на рушнику, якщо ж дівчина не погодилась на шлюб вона повертала хліб старостам, а хлопцеві вручала гарбуз.

Після усіх цій обрядодій відбувалося святкування сватання. Дорослі та молоді учасники весілля святкували сватання окремо. Після остаточної передшлюбної угоди батьки молодої, свати та близькі одружені родичі обох наречених йшли в гості до батьків молодого щоб відсвяткувати та закріпити цю подію. Бенкетували до пізнього вечора, також, щоб продовжити гуляння обидві сторони могли піти в корчму. У цей же день наречена кликала усіх своїх подруг на вечорниці, парубок також кликав товаришів. Місцем збору традиційно слугувала оселя нареченої, рідше – сусідська хата. Дівчата варили вареники, для сміху клали в них горох, насіння або перець. Наречений приносив горілку. Дівчата сідали попарно з хлопцями, пили, пригощали один одного варениками, співали пісні. Обряд святкування сватання був поширений на території усієї Слобожанщини, в окремих населених пунктах святкували тільки дорослі учасники весілля, без вечорниць для молоді.

Невдовзі після сватання відбувався обряд оглядин, під час нього батьків нареченої знайомились з житлом і господарством майбутніх сватів. Батьки та родичі дівчини наносили візит до дому парубка, щоб ознайомитись з матеріальним становищем його сім'ї, побутом та господарством, щоб знати

в яких умовах буде жити їхня дочка, та ближче познайомитись з ріднею хлопця. Якщо батьків не влаштовували умови життя, вони навіть могли відмовитись від шлюбу. В деяких селах оглядові візити робили і батьки хлопця.

Наступним був обряд заручення. Молодий і молода разом з друзками запрошували гостей, сватів і родичем до хати молодої, де відбувалась церемонія поєднання двох родів. Основними ритуальними елементами заручин були: посад, благословення та обдарування.

Під час обряду посаду молодята висловлювали свою згоду на шлюб, який освячувався обома родами. Символами ритуалу були рушник і хліб. Молодих виводили на посад, обряд проводив старший староста, він накривав рушником хліб який лежав на столі, клав на нього руку дівчини, потім руку хлопця і перев'язував їх рушниками. Знаками обопільної згоди та її закріпленням також могли бути: обмін перснями, дарування персня дівчині, а хлопцю квітки, також наречені просто могли братися за руки. Після цього дівчина традиційно в'язала старостів: виносила на тарілці рушники, які вона пряла власноруч, та перев'язувала старостів. Нареченому дівчина дарувала вишиту хустку, яку вона пов'язувала йому на руку або затикала її за крайку. Усіх присутніх молода також обдаровувала хустками, полотном або сорочками. На знак того, що дівчина і хлопець заручені вони обмінювались перснями, хлопець отримував барвінкову квітку, а дівчина стрічку або квітку червоного кольору. Від заручин та до самого весілля дівчина ходила прибрана в квітки та стрічки.

Опісля починався обряд урочистого благословення молодих їх батьками. Батьки сідали на лаву, застелену кожухом, що був символом благополуччя родини, а староста підводив до них молодих. Батьки хлібом-сіллю тричі благословляли наречених, а молоді, стоячи на рушнику, тричі вклонялися батькам, приймаючи благословення.

Наступним етапом був обмін подарунками між сім'ями пари. Найчастіше хлопець дарував дівчині тканину на весільну сукню, вінок та шовкову хустку, а дівчина хлопцю власне вишиту сорочку, в якій він мусив брати шлюб. Його матері – тканину на «парочку» й хустку, а батькові – кисет для тютюну. А матері дівчини жупан або чоботи, батькові – сорочку. В багатих сім'ях для обдаровування запрошували близьких родичів наречених. При роздаванні подарунків дотримувались чіткого порядку: починали з голів сімей та матерів, а далі – по старшинству. Завершувався цей етап розпиванням горілки, принесеної старостами, і взаємним частуванням на знак остаточної згоди на шлюб обома сторонами. Виявляючи гостинність батьки нареченої виставляли свою горілку і заздалегідь приготовану вечерю. В цей же час домовлялися коли будуть справляти весілля. Звичай «пропивати молоду» був загальноприйнятим у давнину.

Обряд домовлення батьків наречених про весілля. Після заручин родини домовлялися про проведення весілля: коли і де його будуть святкувати, кількість людей і кого саме буде запрошено, про кількість рушників та хусток, якими будуть перев'язувати гостей, які весільні подарунки вони підготують дітям та родичам, де будуть діти жити після весілля. Зазвичай новостворена сім'я жила у молодого. Батько виділяв сину частину своєї землі, а з ним залишався жити молодший син. Якщо батько був неспроможний виділити синові частину землі, то новостворена сім'я йшла жити до молодої. Беручи до уваги те, що слобожанський весільний ритуал відноситься до центрального типу українського традиційного весілля, обов'язкових зустрічей з приводу домовлення про укладання шлюбу було чотири.

Отже, обряди передвесільного етапу символізують відокремлення наречених від їх старого оточення, їх сімей, здобуття самостійності, перехід у нову соціальну категорію. Обряди спрямовані на знайомство та вибудовування зв'язків між родами молодого та молодої.

1.2. Власне весільний цикл

Власне весільний цикл включає в себе передшлюбні обряди, які є своєрідною підготовкою до весільної церемонії, до них відносять ритуал випікання весільного хліба та дійства пов'язані з прощанням молодих з їх самотнім життям, та обряди шлюбного дня, які формально утворюють нову сім'ю, виконують важливу консолідуючу функцію, символізують прощання з домівкою та санкціонують перехід дівчини в нову родину. Тривалість власне весільного циклу становить 3-4 дні, прощання наречених з молодкуванням зазвичай проводилось в суботу, та вінчання і весілля обов'язково проводилось тільки у неділю.

Передшлюбні дійства розпочинались обрядом випікання весільного хліба (замішування короваю). За пару днів до весілля батьки наречених кликали заміжніх жінок, родичок або сусідок, для приготування короваю і весільного печива. Поганою прикметою було запрошувати вдів та розлучених. Уважалось, що випікати коровай повинна парна кількість жінок – щоб молоді жили в парі. Для керівництва процесом випікання запрошували одруженого чоловіка – дружка.

Важливу обрядову роль мала діжа, в якій замішували тісто. Учасники обряду зверталися до неї як до живої особи, носили на руках або на голові, підкидали, при цьому співали весільні пісні та пританцьовували. Дружко хрестив діжу та приміщення де випікали коровай, таким чином він благословляв весільний хліб і подальше життя молодих. Обряд уславлення діжі є досить давнім, він описаний у багатьох етнографічних джерелах регіону [4, с. 533; 5, с. 126, 347, 520; 6, с. 684-685].

Кожний вид весільного печива мав своє призначення: для запрошення гостей, для обдаровування рідні, благословення молодих, для обміну між сім'ями молодих. Печиво мало прямокутну, продовгувату, плетену форму та

було прикрашене квітами барвінку, калиною, колосками жита чи пшениці. Таке печиво мало назви калач, лежень, покраса, полюбовники [7, с. 38]. Особливим видом печива були шишки, ними обдаровували гостей, коровайниць, молодь яку не частували короваєм.

Коровай (головний весільний хліб) зазвичай пекли саме у хаті молодого. Важливим було, щоб коровай був високим і рум'яним, не тріснути. Бо від його якості залежало подружнє життя пари. Неодмінними атрибутами прикрашання короваю були: барвінок, овес чи пшениця, калина, шишки та пташки із тіста. Ці прикраси символізували щастя, добробут і неодмінне зміцнення шлюбу.

Обряд запрошення гостей на весілля. Молода вибирала собі дружок – родичок та подруг, старшою дружкою вибирала свою найкращу подругу або сестру, також це могла бути дочка хрещених батьків. Таким же чином і молодий вибирав собі боярів, старшим був його кращий друг.

Передвесільної п'ятниці молода з дружками вдягали святкове вбрання і йшли запрошувати гостей на весілля. Старша дружка несла сумку з шишками – весільного печива, що призначене для запрошення гостей. У першу чергу заходили до хрещених батьків, потім – до інших родичів. Хрещеним батькам дарували по дві шишки, всім іншим по одній. Такий самий обряд в той же час виконував молодий з боярами.

Кульмінацією передшлюбних обрядів було прощання наречених з молоддю села, воно проводилось в суботу. На території Слобожанщини молоді розпочинали гуляння окремо, проводячи дівич-вечір та парубочий вечір, а пізніше ввечері поєднували два гуляння в одне.

Найбільш урочисто проходив прощальний вечір у молодої. В післяобідній час до хати молодої сходилися дружки. Починали із вбирання коси нареченій: старша дружка запалювала свічу і тримала її біля голови нареченої, в цей час інша дружка заплітала косу і прикрашала її

різнокольоровими стрічками, так щоб вони висіли по спині, потім пов'язувала молоду хусткою, а справа приколювала дві квітки. Потім молоду підперезували рушником.

Прибравши молоду дружки починали прикрашати весільне дерево – гільце. Найчастіше для гільця брали вишневу, тернову чи соснову гілку, традиційно деревце повинно було мати непарну частину гіллячок. Церемонія виття гільця була дуже урочистою. Першою прикрашала гільце сама молода, а потім вже дружки. Для прикрашання використовували стрічки, колоски, квіти, цукерки. Прикрашене гільце вставляли в коровай або в посудину з зерном.

Прикрасивши деревце молода разом із дружками йшла до хати майбутніх свекрів. Батьки нареченого зустрічали дівчат у сінях, а дівчата вклонялись їм у ноги, батьки з дівчатами обмінювались шишками. Після цього дівчат запрошували до хати та пригощали пирогами та горілкою. Співаючи, дівчата покидали хату сватів і йшли до молодої.

В домі молодої батьки зустрічали дівчат хлібом-сіллю, а молода вклонялася та цілувала батька й матір, усіх запрошували до хати. З дозволу весільних старостів керівник весілля (найчастіше старший одружений брат молодої) входив з покрасою – пучком житніх колосків, частину він вішав біля ікони, а частину вставляв в пляшку з горілкою, що стояла на столі. Потім відбувався посад молодої: керівник заводив її хусткою за стіл, дружки сідали зліва від неї, батьки частували дівчат, а вони співали тужливих пісень, бо молода прощалась із своїм дівочим життям. Після цього батьки дякували гостям, а молода з дружками йшли на вечорниці.

В цей же час молодий святкував свій парубочий вечір. Спочатку молодий з боярами вечеряв у тестя а потім повертався додому. З благословення старостів дружка заводив молодого на посад, який був

символом зрілості парубка, визнавав його здатність збудувати нову сімю. За стіл запрошували бояр і починалось частування.

Після окремих гулянь молоді збирались на спільне передвесільне гуляння – вечорниці. Молодь співала, танцювала, випивала, жартувала та розважалась.

Передвесільної ночі молода повинна була спати на лаві, застеленій кожухом. Вважалось, що сон який побачить наречена цієї ночі передвіщає як складеться її заміжнє життя.

Шлюбний день розпочинався обрядом вінчання. У неділю вранці молодий на конях забирав молоду і вони їхали у церкву вінчатись. Батьки давали дітям по іконі з зображенням святих. На вінчанні були присутні старша дружка та старший боярин, свашки, світилка (молодша сестра чи племінниця молодого) та деякі найближчі родичі.

Священик тричі обводив молодих по рушнику навколо престолу і виконував вінчання. Дружка та боярин тримали над молодими вінці, а світилка і свашки тримали у руках квіти, хтось із них тримав дві свічки. Вважалось, що як будуть горіти свічки то так і складеться подружнє життя, а чия ж свічка потухне першою, молодої чи молодого, той першим помре. На знак подяки молоді приносили священику коровай. Після вінчання, всі його учасники сідали на коней і об'їжджали навколо церкви за напрямком руху сонця.

Перед весільним святкуванням молоду урочисто вбирали у весільний одяг. Після вінчання молоду повертали додому де дружки прибирали її до шлюбу. Обряд починався з того, що молода тричі кланялась батькам, які тримали хліб-сіль та ікону, сідала на лаву і старша дружка заплітала їй косу, а інші дружки співали пісень. У косу вплітали різнокольорові стрічки та штучні квіти, кількість прикра у волоссі дівчини була пропорційна багатству її сім'ї. На голову молодій пов'язували чорну хустку, а поверх неї білу

стрічку, надягали вінок, а до вінка прикріпляли стрічки, їх могло налічуватись до двохсот. Одягали молоду в традиційне українське вбрання, взували в червоні чоботи.

Коли молода була прибрана вона разом з дружками йшла на обідню службу, а потім на гостини до старшої дружки. Таким же чином молодий з товаришами йшов на обід до старшого боярина. Подібні обряди зафіксовано в етнографічних дослідженнях регіону.

Опісля частування у домі молодого починали готуватись до походу за молоддю, а в домі молодої до приїзду поїжджан. У домі молодого збиралась весільна дружина: розпорядники весілля, дружко, свашки, світилка. Перед виїздом батьки молодого частували поїжджан, перев'язувли їх рушниками чи хустками. Молодому давали хліб для обміну з батьками нареченої, свашкам сумки з шишками та цукерками, дружкові горілку. Світилка тримала в руках букет квітів з дерев'яною фігуркою коня та свічками, а старший боярин весільне гільце молодого. Головні убори чоловіків були прикрашені весільними відзнаками – квітками та червоними стрічками. Заздалегідь у святкове вбрання прикрашали коней: заплітали коси, вплітали стрічки, прикріпляли дзвіночки. Влітку та восени коней запрягали в спеціальні вози, взимку в сани.

Перед виїздом обов'язковим був обряд обсіпання весільного поїзда матір'ю молодого. Вона на щастя обсіпала поїжджан зерном, монетами, хмелем, гарбузовим насінням, горіхами. Дружко тричі обводив мати за хустку навколо коней, обов'язково зліва направо, поки вона виконувала обряд.

Після обсіпання поїжджани займали свої місця і вирушали за молодою. Біля молодого сідали світилка, дружко, старші боярин і свашка. Передніми кіньми зазвичай правив спеціальний весільний кучер або ж дружко. Їхали у супроводі музикантів, що грали на гармошці, скрипці,

балалайці та бубні, приспівували та пританцьовували. Кінний хід до дому молодої був дуже яскравим і мальовничим.

Під час кінного ходу традиційно було створювати перепони для нареченого, мешканці села та родичі молодої перегороджали дорогу і змушували парубка викуповувати шлях до молодої:

1. Обряд викупу дороги. Молоді чоловіки із села влаштовували молодому «перейму» – ставили посеред дороги стіл, клали на нього хліб-сіль для того, щоб зупинити поїзд і взяти викуп за молоду. Дружок або ж молодий наливали кожному по чарці, а свашки давали по шишці. Уважалось, що зупиняти поїжджан могли тільки чоловіки, якщо ж жінка переходила дорогу перед поїздом – чекай нещастя, і коли таке траплялось це місце об'їжджали, щоб уникнути неприємностей.

2. Обряд викупу воріт. Найбільше труднощів чекало на поїжджан біля двору молодої. Її родичі та сусіди виставляли стіл, закривали ворота, тримались за руки, розпалювали вогнище та лякали коней гучними звуками, усе для того, щоб не дати коням вільно проїхати до молодої. Щоб отримати можливість зайти треба було розплатитись, торги могли бути тривалими і для виторговування нареченої могли витратити цілу діжу горілки.

3. Обряд викупу нареченої. Молодий заходив до хати молодої, але в ній її не було. Тоді наречений разом з дружком і боярами йшли на пошуки, коли молоду знаходили хлопець знову повинен був заплатити викуп, щоб зайти до дому. Наречену ховали у когось з родичів, сусідів чи дружок, також «підміняли» наречену, могли вдягти її сестру, котрусь з дружок, або бабу з села, для сміху та для того, щоб ускладнити завдання молодому [5, с. 91, с. 106].

4. Обряд викупу приданого нареченої. Під час пошуку молодої свашки молодого торгувались за придане дівчини з її

батьками. На скринях сиділи малі діти і не давали її забрати. Родичі молодої просили викуп, а свашки розплачувались. Придане забирали родичі молодого, з ними їхали родички молодої, для того щоб прибрати нову оселю її речами. Усім охочим можна було прийти подивитись як прибтали кімнату, на основі цього робили висновок про багатство приданого.

Обряд зведення молодих на почесне місце за столом – посад. Нарешті знайшовши молоду, молодий вів її додому. Там їх зустрічала мати дівчини, вона подавала зятеві горілку з хмелем, яку він не пив, а виливав через плече і розбивав чарку. Потім молоді заходили до хати. Дружко, звернувшись за дозволом до старостів, зводив молоду на посад. Вона сідала за стіл, на застелену лаву під ікони. Дружко намагався завести за стіл і молодого, але брати нареченої не давали йому це зробити. Вони били кийками молодого та дружка, вимагаючи з них викуп за сестру, під захочувальні пісні дружок. Із хлопцями розплачувалися, вони припиняли бити молодого, і він займав місце поруч з молодою та цілував її.

Після цього усі гості сідали за стіл, Праворуч від жениха – світилка, свашки, розпорядники весілля, зліва від нареченої – її хрещені батьки та дружки, на протилежній лаві – хлопці бояри. Починалось частування. У давнину на весільному столі стояла покраса – пляшка горілки в якій стояли колоски освячені в церкві. Дружкам чи боярам було прийнято красти цю пляшку. Той з них, хто був спритнішим розпивав її вміст, протилежна сторона могла викупити цю пляшку за встановлену ціну. Також з метою жарту дружки з боярами могли викрасти головний убір молодого або черевик молодої.

Обряд покривання. Після частування відбувався обряд, що означає перехід дівчини від нареченої до стану заміжньої жінки. Він починався зміною зачіски: свашки або дружки розплітали нареченій коси, знімали з неї дівочі прикраси (квіти, стрічки) та вкладали волосся у вигляді гулі або

віночка. Після цього надягали на неї головний убір заміжньої жінки та зверху пов'язували тканиною, якою «покривали». Дві квітки, які були на хустці нареченої знімали, одну з них прикріпляли до головного убору молодого, а іншу на новий головний убір молодої. Жінкам, які виконували цей обряд підносили по чарці горілки та по шишці. Обряд був своєрідним прощанням молодої з дівуванням і подругами. По його закінченні дружок обдаровували короваєм і галузками з весільного деревця, кожна дівчина намагалась відірвати найвищу гілочку, бо вважалось, що та дівчина що першою її зірве першою і вийде заміж. Після цього наречена прощалася з дружками, котрих випроводжали з-за столу, разом з дружками виходили і бояри, оскільки далі молодь не брала участі у святкуванні.

Наближався від'їзд молодої до дому чоловіка. Батьки дівчини благословляли молодих. Звучали пісні, в яких звертались до батьків, що залишились без дочки-помічниці, та до молодої, яку чекала нелегка доля в чужій родині. Батьки говорили напутні слова, благословляли дітей, давали донці хліб та ікону, яку вона мала вручити свекрусі.

В воротах дому молодого наречені робили обрядовий перехід через вогонь. На воротах родичі хлопця заздалегідь розпалювали вогнище, Відбувалось символічне очищення вогнем: хлопець повинен був взяти молоду на руки і перенести її через вогонь. Був ще й інший варіант, молоді могли разом заїхати на конях, перестрибнувши вогонь.

Від воріт до порогу хати стелили рушник, по якому молоді підходили до батьків, які зустрічали сина та невістку хлібом-сіллю та образом. Відбувалось благословення. Молода вітала свекруху хлібом та іконою, яку вона привезла з дому. Приймавши хліб, мати запрошувала усіх у дім.

Другий спільний посад молодих. Молоді заходили до хати тримаючись за руки, щоб ніхто між ними не пройшов бо це було поганою прикметою. З дозволу розпорядників дружка другий раз урочисто заводив їх на посад.

Після цього за стіл сідали усі запрошені, відбувалось частування. Обов'язковими атрибутами столу були коровай і весільне гільце молодого.

Обряд «комори». Після недовгого частування молоді відправлялись спати у інше приміщення – комору чи хату, в якій будуть жити молоді. До речі, якщо молодих відправляли у їх хату то спочатку запускали туди чорну курку, щоб усе лихо, яке могло чекати молодят у новому домі перейшло на неї. Свашки стелили постіль, а свекруха вручала нову нічну сорочку. Здавна народна мораль вимагала від дівчини берегти цнотливість до весілля. Тут слід наголосити на одній суттєвій деталі: коли молода напередодні проведення обряду комори зізнається перед гостями й кається, що не зберегла «калину», їй це прощається. А у випадку, якщо вона вступила в обряд, але не змогла довести збереження цноти, вона й її батьки піддаються найжорстокішим насмішкам і знущанням [8].

Отже, власне весільний цикл спрямований на формальне укладання шлюбу в очах Бога і громади, засвідчував створення нової сім'ї, перехід молодих до іншого соціального стану та поєднання двох родів. Уся обрядовість даного етапу була тісно наповнена магічними ритуалами, які в народному віруванні мали забезпечити новій родині щастя, багатство, добробут, сприяти якнайшвидшому продовженню роду та захистити їх від впливу злих духів.

1.3. Післявесільні звичаї і обряди

У більшості своїй післявесільні обряди пов'язані з переходом в новий стан не тільки молодят, а їх батьків та родичів, адже вони також приміряють на себе нові соціальні ролі тестів, свекрів, потенційних бабусь та дідусів. Виконувались різноманітні обряди, які раніше мали магічне значення, а згодом втратили свій первинний сенс та перетворились радше на ігровий елемент, наприклад купання, що символізував переродження на очищення,

чи «циганщина» в якій елемент перевдягання мав заплутати злих духів, які могли полювати на молодих.

Післявесільним ранком у понеділок розпочиналось частування родичів молодого батьками молодої. Всі родичі молодого разом з молодою збирались на гостину до її батьків, щоб подякувати за гарне виховання дочки. Їхали кіньми з танцями, піснями та музикою. Батьки запрошували гостей за стіл та пригощали, а ті говорили їм гарні слова. Після частування приходив дружко та кликав усіх родичів молодої на обід до свекрів.

Після запрошення на обід обидві родини урочисто відправлялись до дому молодого. Заради сміху до того як починалось частування один з гостей чоловічої статі перевдягався в молоду, надягав лахміття, вимазувався сажею та ліз цілувати матір та нареченого. Потім виходила справжня молода та віталась зі всіма [5, с. 815]. Батьки молодого зустрічали сватів із великою гостинністю, а стіл готували надзвичайно багатим: пропонували як великий вибір страв, так і алкогольних напоїв.

Через деякий час частування переривали на обдаровування молодят родичами. Дружко по черзі викликав усіх родичів, починаючи з батьків, для обдаровування молодят. В основному дарували гроші або щось для хазяйства: худобу, зерно, тканину, подушки. Подарунки приймали свашки і пригощали усіх, хто дарував, горілкою та шишкою, а батьків молодих спеціальним фігурним печивом, а молоді кожному кланялися. Після цього ділили весільний коровай та розпивали «парочки» – дві пляшки з вином, вишневою або терновою настоянкою, перев'язані червоною стрічкою, що залишались стояти на столі після весілля.

Гостювання супроводжувалось музикою, піснями та танцями. У домі молодого гуляли до вечора, як правило гості розходились після розподілу короваю або після того як господарі ставили на стіл традиційну останню страву.

У вівторок найближчі родичі молодих збирались у них вдома для проведення пародійного весілля. У ньому брали участь ряджені – фальшиві молоді, цигани, імітовані тварини. Популярність використання образу циган у ряджених можна пояснити неповторним і яскравим колоритом даної етнічної групи, з якою асоціюються такі стереотипні риси як: схильність до мандрування, крадіжок, чаклунства, різних артистичних професій, тощо, і тому добре підходив до узагальненої характеристики карнавального персонажу [9, с. 6]. Веселий гурт переодягнених людей йшов по селу, заходив до двору кожного, хто гуляв на весіллі, «цигани» ворожили і гадали на картах, просили курей, гусей, сало, борошно. Потім усі продукти зносили до двору молодих, де жінки-«циганки» починали куховарити та пригощати усіх кулішем, курятиною, яечнею, тощо. Визначним у пародійному весіллі був саме похід за курями, який виконували «цигани». Відзначається, що ці птахи мають еротичну символіку в народних уявленнях: півень – хтивий птах, курка – уособлення материнського начала. Вірили, що присутність цих птахів у весільному ритуалі забезпечить молодим плодовитість, сприятиме прискоренню продовження роду.

Дії персонажів пародійного весілля супроводжувались розвагами та жартами: дружка та хрещених батьків молодих гойдали в рядні, рідних батьків катали на візку, везли до корчми, де вони мали відкупитись пивом чи горілкою, або ж їх перегортали в калюжу чи річку. Опісля усі відправлялися до річки, де купали молодих, зять – тещу, а невістка – свекруху.

Наступного дня відбувалось після пародійне гуляння. Гості вносили гроші та продукти на продовження гуляння, відбувалось це таким чином: на воротах двору молодих гостям миють ноги, умивають, «підстригають» та «бриють», а вони в свою чергу «платять» за такі послуги. Похмелялися стільки, на скільки вистачить грошей. Якщо сім'я була багатою то гуляти могли ще кілька днів.

Також зафіксовано повторне проведення частувань у батьків молодої через тиждень після весілля, а у батьків молодого – через два [5, с. 747].

Отже, можна сказати що післявесільні обряди є своєрідним продовженням весільного гуляння, які не були полишені традиційних сакральних ритуалів. Післявесільні гуляння мали на меті символізувати переродження, перехід до нового стану всієї родини молодих, безповоротність скоєного обряду створення нової сім'ї.

Висновки до розділу 1

У першому розділі завдяки аналізу етнографічних, історичних, культурологічних наукових праць було визначено основні структурно-функціональні компоненти, атрибути та ритуали традиційної весільної обрядовості Слобожанщини, її хронологічні межі та регіональні особливості. Встановлено, що умовно весільну обрядовість поділяють на три етапи, кожен з яких включає в себе головні та побічні структурні одиниці. Таким чином, передвесільна обрядовість складається з запитів, сватання, оглядин, заручин та домовлення про хід весілля, власне весільний цикл складається з випікання короваю, прощальних вечорниць, вінчання, урочистого вбирання молодої в весільний одяг, підготовка та обсіпання весільного поїзду, викуп, молодої, перший та другий посад молодих, покривання та обряду «комори», післявесільний – з післявесільних частувань в батьків молодих, пародійного весілля, післяпародійного гуляння.

Було розглянуто атрибути та пов'язані з ними ритуали, що супроводжували весільне дійство: різновиди хлібу (коровай, печиво, шишки), діжа, піч, поріг, рушник, хустка, вінок, гільце, різні рослини та зернові культури, кури, навіть весільні напої та страви. Визначено, що кожен з них має своє власне значення та займає особливе місце у віруваннях українців, а усі разом вони створюють унікальну систему символів, які повинні були

створити молодим ідеальний шлюб, надати їм щастя, здоров'я, сімейне благополуччя та добробут, сприяти збільшенню роду та господарства, зміцненню шлюбу, оберігати молодят від спокус і злих духів.

РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ НОВИХ ВЕСІЛЬНИХ РИТУАЛІВ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ЗМІН

2.1. Українське весілля в умовах наступу радянської ідеології

Роки впровадження радянської влади на території України ознаменувались великими втратами українських громадян – носіїв української культури, зумовлені проведенням політичних репресій, воєнних дій, голоду і глибокою ідеологічною боротьбою з «дореволюційними пережитками». Для ідеологів нового часу народна обрядовість тісно асоціювалась з церквою, тому, оголосивши війну релігії, вони почали наступ і на традиційну народну культуру, яка була піддана нападам, змінам, заборонам і висміюванням. З перших років після революції радянська влада намагалась творити нову обрядовість, яка б відповідала державній ідеології, але була дуже далекою від старої народної традиції.

За традицією, шлюбом вважався союз, оформлений за релігійними канонами конфесій, що сповідували молодята, тобто в українській обрядовості чоловіком і дружиною молоді вважались після проведення вінчання. Згідно до Декрету «Про цивільний шлюб, про дітей і про введення книг актів громадянського стану» від 18 грудня 1917 року, вводилась цивільна форма шлюбу, що укладалась за допомогою реєстрації в державних органах, і відповідно, скасовувалась церковна форма шлюбу, усі спроби здійснити таїнство вінчання жорстоко переслідувалися. Незважаючи на це, в перші десятиліття після впровадження радянської влади вінчання продовжувало існувати в обрядовості українців, особливо в сільській місцевості.

Популярна в радянському просторі ідея про необхідність ліквідувати різницю між містом і селом призвела до руйнування традиційного обряду. Сільська молодь нерідко соромилась проводити весілля за народними

сільськими звичаями, не хотіла переймати досвід від старшого покоління, чим порушувала спадковість традицій [10].

Непоправної шкоди весільному обряду завдали колективізація та Голодомор 1932-1933 років. За словами О. Стасюк під час колективізації весільні дійства ще певною мірою побутували у селах, чого не скажеш про роки голодомору [11]. Відбулася його деформація, деякі структурні елементи зникли зовсім. Наприклад, через відсутність достатку в господарствах повністю нівелювався звичай готувати посаг молодії. Час справляння весілля скоротився від тижня до одного, максимум 3 днів.

У повоєнні роки на зміну пишним весільним гулянням прийшли весілля-вечірки, комсомольсько-молодіжні весілля. Їх основними рисами були малочисельність, обмежене звертання до традиційних обрядів і елементів, акцент на церемонії реєстрації шлюбу у РАГСі, участь представників партійних організацій і проголошення урочистих промов. Церемонія і застілля супроводжувались музикою, але замість українських народних пісень оркестри грали соціалістичні пісні та марші. Традиційні українські звичаї були спаплюжені радянською владою і набули так званого «шароварського» вигляду: вітання молодих хлібом сіллю, обсіпання зерном, «рушники щастя». Зникли обряди, пов'язані з випіканням весільного хлібу: коровай замовляють у пекарнях, гостей запрошують за допомогою листівок, а не спеціального печива. А реєстрація шлюбів на державному рівні була перенесена з неділі на суботу.

У 60-х роках ХХ століття у моду увійшли біла весільна сукня та марш Мендельсона, сформувалась традиція покладали квіти та робити фото біля пам'ятників загиблим воїнам, Леніну, Сталіну. Зазнав змін давній обряд обсіпання молодят зерном, який мав надати добробут і плодючість створеному сімейству. Тепер подружжя обсіпали цукерками, дрібними грошима і квітами, що мало на меті означити помпезність події. Під час церемонії стало прийнято використовувати прапор УСРС та погруддя чи

портрети вождів. Втім, неофіційна частина святкування, яка відбувалась вдома, зберегла елементи традиційного весілля: весільний поїзд, зустріч молодят, заміна дівочого головного убору на жіночий, поділ короваю, обдаровування, також значним чином збереглися елементи післявесільного святкування (катання, циганщина) [12].

Після періоду «відлиги» та активної діяльності шістдесятників 70-80 роки ХХ століття ознаменувались посиленням ідеологічного тиску, активним розповсюдженням пропаганди, формуванням образу «радянської людини», закріпленням образу соціалістичного реалізму шляхом просування радянських традицій, свят та обрядів. Для цих цілей було створено урядову Комісію по вивченню і впровадженню нових громадських свят і обрядів, яка була покликана контролювати святкову діяльність і викорінювати етнічну культуру українців. Також комісією було розроблено конкретні рекомендації та сценарії для проведення родинних свят. Почали залучати спеціальних організаторів-розпорядників весіль, хорові колективи, вокалістів, оркестр і ведучих, так звані «тамади». Державні структури монополізували обслуговування весіль, виготовлення символіки, атрибутики, одягу. Що, звісно, сприяло пришвидшеному розповсюдженню радянського обряду весілля.

Отже, важливо розуміти, що за умов глобалізації, урбанізації, індустріалізації та активномго розвитку засобів масової комунікації, які в ХХ столітті побутували повсюдно, будь-який традиційний ритуал приречений на вихід із живої традиції. Та постійні заборони та перероблювання традиційних обрядів радянською владою призвели до повної зміни весільного дійства, збідніння атрибутики, втрати деяких структурних елементів. Постійне принизливе ставлення до народних звичаїв руйнували традиційні погляди на шлюбну обрядовість, відбулася втрата спадкоємності традицій.

2.2. Весілля в сучасній Слобожанщині в контексті відродження народних традицій

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році і зняття усіх радянських заборон українська мова, історія та традиційна культура починає шлях своєї популяризації та відродження. В весіллях все частіше з'являються традиційні обряди і атрибути, особливо серед молоді: вінчання знову стає невід'ємним ритуалом під час весільного святкування, в убранні молодих можна помітити вишивку, вінки, традиційні українські прикраси.

Нажаль, починаючи з 2000-х років настає нова хвиля занепаду традиційного обряду, це пов'язано з популяризацією західної масової культури на території України, весілля починають проводити у так званому європейському стилі. У цей період простежується різниця між весіллями у селі та у місті, адже сільське святкування зберегло в собі більше традиційних елементів, які активно використовували під час справляння весілля. Натомість у містах проводять так звані «елітні весілля»: святкування відбувається в ресторанах, все частіше починають використовувати різноманітний декор (арки, кульки, квіткові композиції, фотозони), запрошують вокалістів, музикантів, проводять весілля звичайно ведучий, в моду входить створення фотоальбомів та весільних відео, для переміщення молодих по місту спеціально орендують лімузин.

Останнє десятиліття в Україні активно розвивається івент сфера, у кожному місті можна знайти велику кількість організаторів та координаторів свят. Специфічним напрямом у цій сфері є організація весіль, створюються спеціальні весільні агенції, спеціалісти яких можуть організувати весілля на будь-який смак. Зазвичай з молодятами проводиться пару зустрічей, працівники агенції дізнаються про їх життя, хобі, історію знайомства, особисті побажання та пропонують молодятам декілька концепцій проведення свята. Сучасна весільна сфера пропонує багато варіантів: банкету, вечірки, міні-весілля для найближчих родичів, чи взагалі тільки для

молодят, можна вибрати різні стилі, наприклад з традиційними елементами інших країн, у вибраному кольорі, в стилі певної історичної епохи, або улюбленого фільму чи серіалу.

Не дивлячись на використання різноманітних елементів, середньостатистичне сучасне весілля все-таки має певну структуру. Святкування весілля починається з справляння дівич-вечора, парубочого-вечора, або ж спільного святкування, зараз зазвичай їх проводять за кілька днів до самого весілля. Сам весільний день виглядає так:

1. Ранок наречених. Молоді замовляють фотосесію в якій відображають приготування до весілля кожного з них, на фотографіях нареченої зазвичай зображують процеси нанесення макіяжу, як їй роблять зачіску, одягання весільної сукні, нареченого зазвичай зображають в компанії друзів.

2. За бажанням пари може проводитись таїнство вінчання.

3. Виїзна церемонія. Останні роки набрало популярність проведення виїзної церемонії, молодята вибирають гарне місце, в основному це міські сади, запрошують гостей, ведучий проводить гарну церемонію, під час якої наречені виголошують весільні промови та здійснюють обмін обручками, а співробітник РАГСу засвідчує це документом. Також наречені можуть укласти шлюб заздалегідь, але все одно провести церемонію у день святкування.

4. Святкування весілля. Після проведення церемонії молоді та гості відправляються на святкування, воно може проходити в ресторані, в спеціально обладнаних закладах чи на свіжому повітрі, залежить від вибору молодят. Святкування починається з зустрічі наречених батьками та гостями, батьки зустрічають дітей рушником та хлібом-сіллю, відбувається обдаровування молодих подарунками і побажання їм щасливого сімейного життя. Після цього починається банкетування, ведучий проводить свято за задалегідь

написаним сценарієм, гостей визивають на тости, проводять веселі конкурси, нерідко запрошують вокалістів чи музикантів. Під час святкування відбуваються важливі обряди для сучасного весілля, це перший танець молодих, викрадення нареченої, викуп нареченої, кидання букету, танці молодих із батьками, зміна головного убору нареченої, розрізання весільного торта. Визначним є відносно новий ритуал запалювання сімейного вогнища, під час нього батьки молодих запалюють своїми свічками свічку молодих, що символізує створення нової сім'ї, передачі родинного досвіду і щастя батьків, та є своєрідним зверненням до родинних духів через вогонь. В кінці вечора прийнято ділити коровай між гостями.

Також залишився звичай післявесільного гуляння, на другий день новостворена сім'я з найближчими родичами і друзями зазвичай відправляються ближче до природи, це може бути дача чи база відпочинку, там вони продовжують банкетувати, збереглися звичаї катання, купання та циганщини.

Таким чином можна сказати, що сучасний український обряд значною мірою зберіг структуру привнесenu радянською владою та увібрав в себе багато елементів масової західної традиції. Та недивлячись на це у ньому залишились обряди та атрибути традиційного українського весілля, наприклад: коровай, свічки, рушники, дівич-вечір та парубочий-вечір, викуп нареченої, вінчання, покривання молодої. Відсилками до традиційної обрядовості також можна назвати кидання букету, який є трансформованим видом поділу гільця, та запалення сімейного вогнища. Збереглися елементи післявесільного гуляння, але більше в ігровому та сміховому вигляді.

2.3. Рекомендації щодо популяризації традиційних обрядів в сучасному весільному святкуванні

Для утвердження національної самосвідомості українців велике значення мають народні звичаї, обряди, традиції святкування, які були невід'ємною частиною повсякденного життя, їх збереження та популяризація є важливим засобом становлення та розвитку національної ідентичності нашого народу.

Згідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» питанням збереження культурної спадщини в Україні займається Міністерство культури та інформаційної політики України та спеціально уповноважені органи охорони культурної спадщини, до яких входять центральні органи виконавчої влади, обласні, районні, міські державні адміністрації, виконавчі органи селищної, сільської, міської ради [13]. У 2019 році Міністерством культури та інформаційної політики України разом з Google Ukraine було створено унікальний проєкт «Автентична Україна», покликаний зібрати та систематизувати інформацію про матеріальну та нематеріальну культуру нашої країни.

На базі цього проєкту в Україні могла створитись унікальна онлайн-інституція для збору, збереження та популяризації традиційної нематеріальної культури, зокрема і весільної обрядовості. Планувалась побудова регіональних осередків, в яких науковці і активні громадяни могли б займатись збиранням та нотуванням унікальних спогадів українських громадян під час польових експедицій, що допомогло б зібрати детальну інформацію про традиційний обряд. Адже навіть у наш час ми відчуваємо певний брак інформації щодо традиційного українського побуту, бо деякі ланки нашої культури були майже втрачені і забуті.

Для популяризації традиційної весільної культури треба зробити кілька важливих кроків.

По-перше, викоринити поняття про весільну обрядовість в контексті «шароварщини». Радянська влада дуже постаралась спаплюжити українську етнічну культуру і в уявленнях пересічних громадян ще досі можна простежити відношення до традицій як до чогось старого, недолугого та смішного. Для цього можна створювати тексти з описом реальних народних традицій та атрибутів, використовувати давні фотографії, аудіо записи чи матеріальні цінності.

По-друге, збільшити використання Інтернет-ресурсів для просування інформації про традиційну обрядовість. Наразі майже у кожного громадянина є сторінки в різних соціальних мережах, а SMM спеціалісти навчилися створювати просто неймовірний візуал, який одразу привертає увагу глядача та ненав'язливі тексти, які містять у собі всю важливу інформацію та не обтяжують читача. Створення і просування аккаунту про традиційну обрядовість у таких мережах як Instagram, TikTok, YouTube допомогло б поширити інформацію серед великої кількості людей. Для прикладу можна навести Instagram сторінки Museamsoukraine, в якій викладають інформацію про музеї України, Kvartyra23, яка створена для популяризації української літератури та пісенності, Localhistoryua, в якій можна прочитати цікаві статті про українську історію, TikTok аккаунт Krapka.krapka в якому поширюють інформативні короткі ролики про українську історію та культуру (див. дод. А, Б, В, Г).

По-третє, створювати матеріали про варіанти стилізації традиційної культури. З плином часу все більше її елементів стають архаїчними та не викликають інтерес у сучасних громадян. Та при правильній стилізації, на сучасний манер, старим обрядам та атрибутам можна дати нове життя. Важливо зауважити, що цим питанням повинні займатись справжні професіонали, щоб не перетворити скланий обряд в безцільне масове гуляння, прикрашене елементами традиційної атрибутики.

Отже, для популяризації традиційного весільного обряду в сучасній обрядовості рекомендується:

1. Створення регіональних інституцій, які б могли вести діяльність для збору і збереження нематеріальної культурної спадщини, зокрема і весільних традицій, щоб примножити знання про регіональну специфіку обрядів та популяризувати традиції на місцях.
2. Проведення роботи з викорінення «шароварських» уявлень про традиційну українську культуру.
3. Ведення та просування сторінки про традиційну обрядовість у популярних соцмережах через виготовлення якісного естетичного контенту згідно до сучасних тенденцій з метою поширення інформації на більш широкий загал.
4. Стилiзація деяких елементів та атрибутів традиційного обряду на більш сучасний лад, що повинно поширити інтерес до використання таких обрядів в нинішній час.

Висновки до розділу 2

Завдяки аналізу наукових праць та нормативних документів у другому розділі було розглянуто основні причини трансформації традиційного весільного обряду Слобожанщини, а саме: повсюдні просеси глобалізації, урбанізації та індустріалізації, колективізація, Голодомор, зміна традиційних елементів та насадження нової обрядовості радянською владою, популяризація масової американської культури у XXI столітті. Описано як виглядали українські весілля радянського періоду та періоду незалежності, та як у зв'язку з вищевказаними подіями змінювався весільний обряд, які елементи було втрачено, а які зайняли їх місце.

Було розроблено рекомендації щодо збереження та популяризації традиційного обряду у сучасному весіллі. Серед них: створення регіональних

інституцій для збереження та популяризації народних обрядів на місцях, проведення заходів щодо викорінення «шароварських» уявлень про традиційну культуру, розповсюдження якісного контенту про традиційну культуру через популярні соціальні мережі, стилізація деяких обрядів та атрибутів на сучасний манер.

ВИСНОВКИ

1. Завдяки аналізу наукової літератури визначено основні структурно-функціональні компоненти, атрибути та ритуали традиційної весільної обрядовості Слобожанщини. Встановлено, що умовно весільну обрядовість поділяють на три етапи: передвесільну, власне весільний цикл та післявесільну. Таким чином, традиційна передвесільна обрядовість складається з запитів, сватання, оглядин, заручин та домовлення про хід весілля, власне весільний цикл складається з випікання короваю, прощальних вечорниць, вінчання, урочистого вбирання молодої в весільний одяг, підготовка та обсипання весільного поїзду, викуп, молодої, перший та другий посад молодих, покривання та обряду «комори», післявесільний – з післявесільних частувань в батьків молодих, пародійного весілля, післяпародійного гуляння.

В добу побутування радянської ідеології весільний обряд зазнав значних змін, передвесільний етап фактично зник, основними компонентами були: церемонія укладання шлюбу, зустріч молодят хлібом-сіллю, обсипання молодят, фотографування біля пам'ятників загиблим воїнам чи «вождям», святкування весілля, в якому досі існували деякі елементи традиційної обрядовості, наприклад весільний поїзд, зустріч молодих, зміна головного убору дівчини, поділ короваю, обдаровування, катання, циганщина.

Структура сучасного весілля виглядає так: ранок молодят, вінчання (за бажанням), шлюбна церемонія, святкування весілля, зустрічання молодих хлібом-сіллю та рушником, обдаровування молодих, перший танець молодих, викрадення нареченої, викуп нареченої, кидання букету, танці молодих з батьками, зміна головного убору нареченої, запалювання родинного вогнища, розрізання весільного торта, поділ короваю, післявесільні обряди купання, катання та циганщини.

2. При проведенні дослідження було визначено, що основними причинами трансформації традиційного обряду є повсюдні просеси глобалізації, урбанізації та індустріалізації, колективізація, Голодомор, зміна традиційних елементів та насадження нової обрядовості радянською владою, популяризація масової американської культури у ХХІ столітті.

Було описано структуру весіль трьох різних історичних епох: традиційний обряд, що побутував у дореволюційний час, обряд радянського часу та обряд часу незалежної України. Після їх порівняння неозброєним оком можна побачити суттєве збіднення українського весілля уже в перше десятиріччя після впровадження радянської ідеології. Зникнення елементів предвесільної обрядовості, випікання весільного хліба, таїнства вінчання, звичаю готувати посаг молоді, скорочення часу святкування, впровадження нових звичаїв та традицій, відчутний контроль родинних свят з боку держави.

В період незалежності можна помітити розвиток інтересу до традиційного весілля, особливо серед молоді. Та захоплення західною масовою культурою також привніс свої корективи в проведення весіль. Святкування перетворилось радше в успішний комерційний проєкт, який наповнений декораціями, прикрасами, розвагами та модними віяннями. Та не дивлячись на це певна частка традиційних ритуалів продовжує своє існування.

3. Виявлено, що в сучасній весільній обрядовості добре збереглися традиції вінчання, зустрічання молодих хлібом-сіллю, викуп нареченої, зміна головного убору, поділ весільного короваю. Кожен з цих елементів весільного дійства має своє сакральне значення та розкриває цінності, які були найближчими та найважливішими для людей, та які вони пронесли через роки. Таїнство вінчання це союз чоловіка з жінкою, освячений церквою, в якому вони перед Богом обіцяють одне одному любов, вірність та чесність впродовж всього життя. Зустрічати гостей хлібом-сіллю – це звичай,

що має глибоке коріння, адже хліб, сіль і рушник – одвічні людські символи. Їх підносять шанованим гостям на знак великої поваги, цей ритуал є ознакою гостинності українського народу. Зміна головного убору, або покривання, мала на меті означити, що дівчина вже заміжня, тож в уявленнях наших предків цей обряд мав забезпечити захист та міцність сім'ї. Коровай в народному уявленні – це священний хліб, який мав велике ритуальне значення, був символом щастя і достатку. Ритуал поділу короваю означав, що молоді ділять щастя зі своїми гостями.

4. Розроблено рекомендації щодо збереження та популяризації традиційного обряду в сучасному весільному святкуванні:

1. Створення регіональних інституцій, які б могли вести діяльність для збору і збереження нематеріальної культурної спадщини, зокрема і весільних традицій, щоб примножити знання про регіональну специфіку обрядів та популяризувати традиції на місцях.

2. Проведення роботи з викорінення «шароварських» уявлень про традиційну українську культуру.

3. Ведення та просування сторінки про традиційну обрядовість у популярних соцмережах через виготовлення якісного естетичного контенту згідно до сучасних тенденцій з метою поширення інформації на більш широкий загал.

4. Стилзація деяких елементів та атрибутів традиційного обряду на більш сучасний лад, що повинно поширити інтерес до використання таких обрядів в нинішній час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Магрицька І. В. Весільний обряд на Східній Слобожанщині: навч. посібник. Луганськ : СПД Резніков В. С., 2011. 44 с.
2. Орел М. В. Сватання як обряд переходу молодих. *Наука. Освіта. Молодь.*: матеріали XII всеукр. наук. конф., м. Умань, 25 квіт. 2019 р. Умань, 2019. С. 40-51.
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. К.: Довіра, 2006. С. 456.
4. Грінченко Б. Д. Весілля в селі Нижня Сироватка Сумського повіту Харківської губернії. / *Весілля*: у 2 кн. / упоряд. М. М. Шубравська. К.: Наук. думка, 1970. Кн. 1. С. 393–411.
5. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. *Очерки по этнографии края* / под ред. В. В. Иванова. Х.: Издание Харьковского Губернского Статистического Комитета, 1898. Том I. 1012 с.
6. Чубинский П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования: в 7 т. Санкт-Петербург, 1877. Т. 4 : Обряды: родини, крестини, свадьба, похороны. С. 713.
7. Борисенко В. К. Українські народні пісні. *Берегиня*. К.: Мистецтво, 1991. С. 5-8.
8. Кухаренко О. О., Кухаренко А. В. Цілі ритуальних церемоній і визначення характеру дій епізодів у структурі циклу національної весільної обрядовості. *Мистецтвознавчі записки*. 2019, вип. 35. С. 22-27.
9. Курочкін О. Весільне рядження – «Циганщина». *Берегиня*, 2009. №1. С. 5–18.
10. Кожолянко О. До питання про трансформацію деяких давніх обрядів у сучасній весільній обрядовості міського населення України. Питання

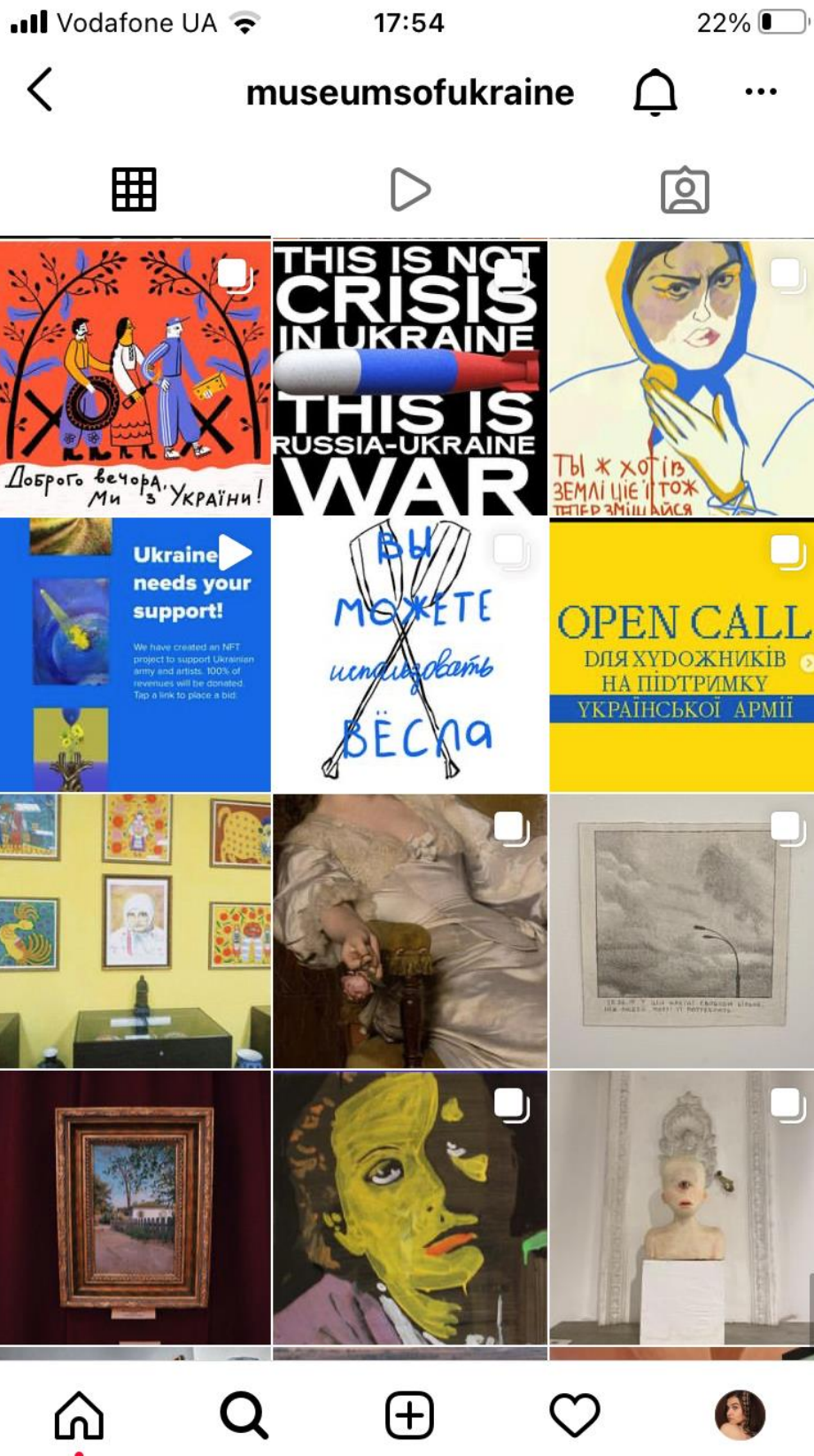
- стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. Т. 2 (30). Чернівці, Вижниця: Черемош, 2010. С. 180-195.
11. Стасюк О. Трансформація сімейної обрядовості українців наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. *Етнічна історія народів Європи*. Київ, 2007. Вип 22. С. 102-109.
12. Кривчик Г. Г., Щербакова О. В., Яворський Ю. Е. Запровадження нових свят і обрядів в українському селі в 1960-1980-ті роки: здобутки і перекручення. *Серія: ІСТОРИЯ*. Вінниця, 2003. Вип 6. С. 86-93.
13. Закон України «Про охорону культурної спадщини» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 39, ст. 333). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>

ДОДАТКИ

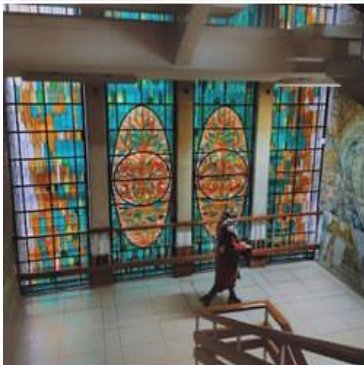
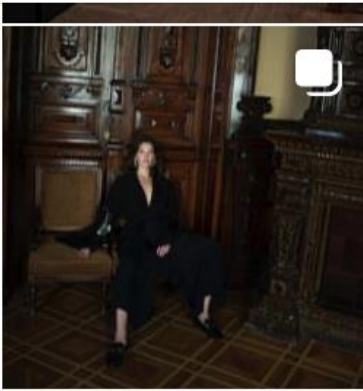
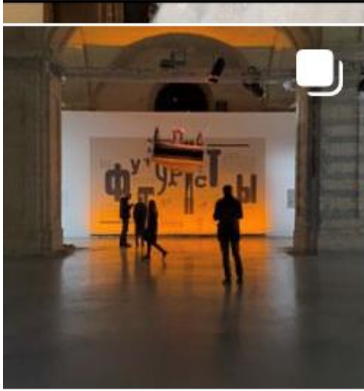
Додаток А

Візуал instagram сторінки Museamsufukraine

museumsofukraine

Додаток Б

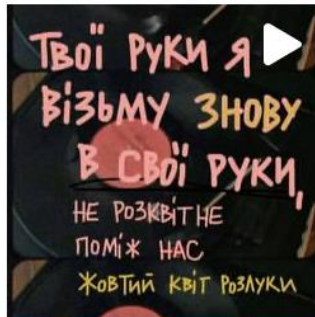
Візуал instagram сторінки Kvartyra23

Vodafone UA 17:56 21%

kvartyra23

дівчина була,
як цукорок,
а личко в ней-
рожі дві
Тпа все ж не
дулав, що так
скоро заб'їзала
світ мені...

МОЇ ІФЛА ГОСТРІ,
МОЇ ДУМКИ ТІХІ,
ЗАПРОШУЮ ДО СЕБЕ
ТІЛЬКИ
ЗОСЕРЕДЖЕНІ ПСИХІВ.

Я ЖИВУ, КЕМ НАП'ЯКУЮТЬСЯ
КІСТКИ

В КАФЕ НАПОВНЕНИМ ЮРЕНОМ,
ДЕ ЛЬЮТЬСЯ ВІНА ЗОПОТІ,
ЛЮБЛЮ АНШАТИСЯ З ТОБОЮ,
О СМУТКУ МІЙ, НА САМОТІ...

БОЖЕ, ДАЙ
МЕНІ СИЛИ НА
ЦЕЙ ДЕНЬ...

Є ЛЮДИ, ЯКІ БАЧАТЬ
ПОЗИТИВ, НУ І ЄЕ, ЯК Я
ЖАРТУЮ, НУ І ЛЮДИ ЯК
МУХІ І БЖЕЛИ.
БЖЕЛИ ШУКАЮТЬ КВІТИ,
А МУХІ ЗОВСІМ ІНШЕ...

НАВІЩО?

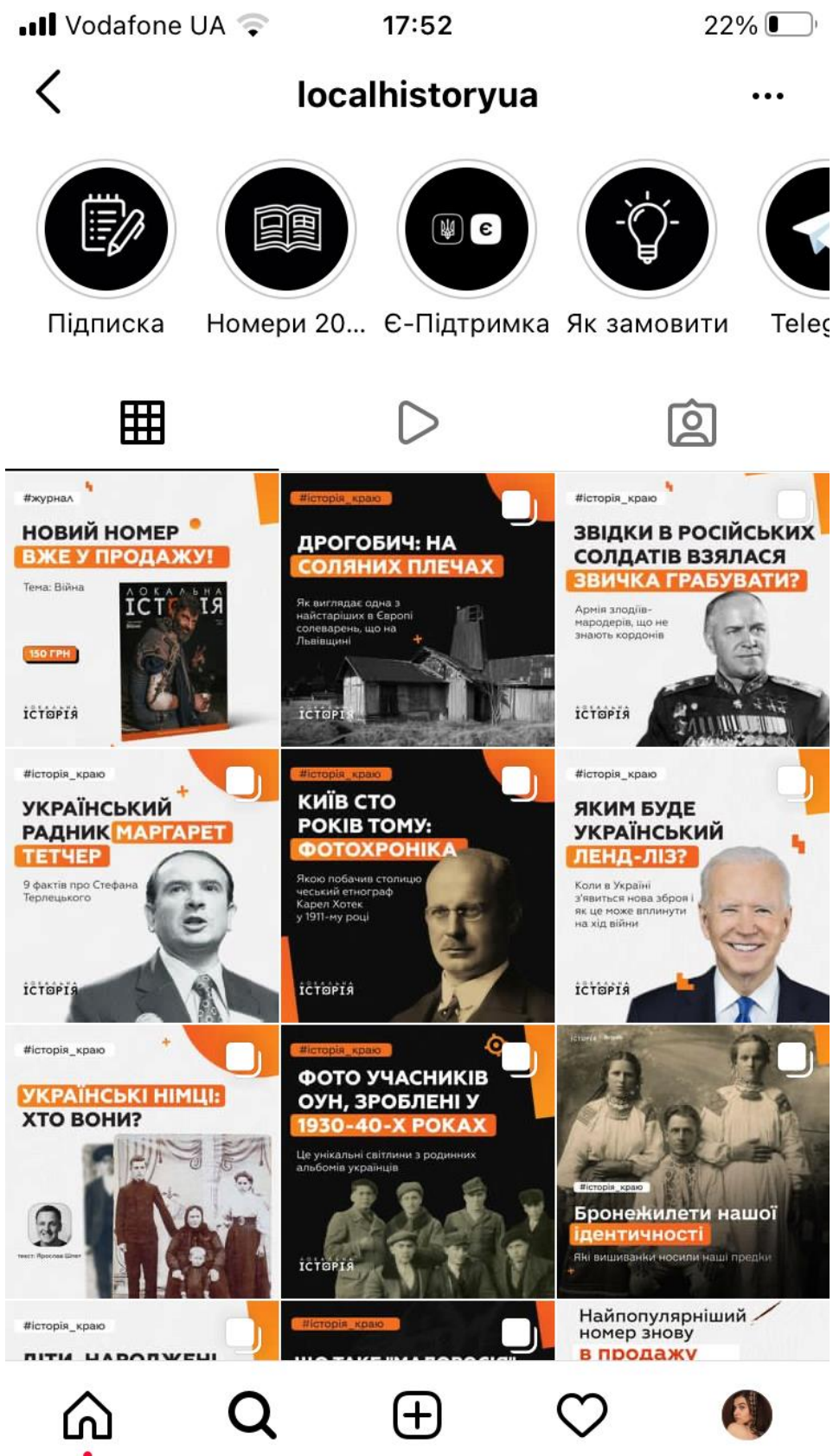
Є спогад і є мрії.
Але тут і зараз моє не існує.

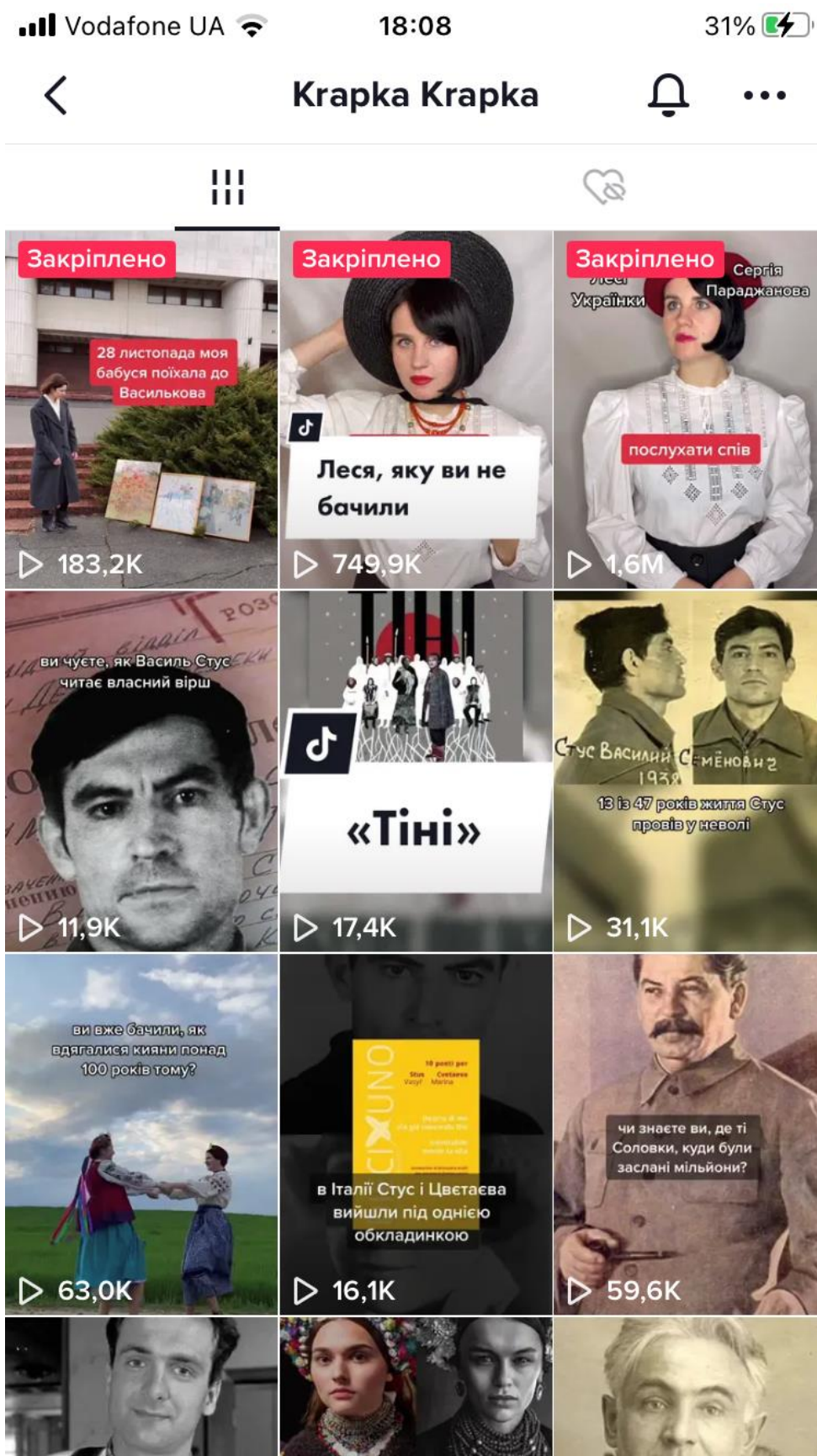
Додаток В

Візуал instagram сторінки Localhistoryua

Додаток Г

TikTok акаунт Krapka.krapka

Крпка Крпка

<p>неможливо повірити, але у 2000 році теж знищували за українську позицію і правду</p> <p>▶ 284,8K</p>	<p>ви колись замислювались, як ось це...</p> <p>▶ 144,3K</p>	<p>режисер Лесь Курбас створив останній театр у концтаборі</p> <p>▶ 61,0K</p>
<p> Кобилянська</p> <p>▶ 34,0K</p>	<p>цєї ночі ракетаю окупанти знищили Музей Сковороди на Харківщині</p> <p>▶ 52,6K</p>	<p> можем павтарить</p> <p>▶ 114,3K</p>
<p>це шістдесятниця Любов Панченко, що місяць голодувала окупованій Бучі</p> <p>▶ 96,5K</p>	<p> КНИЖКИ</p> <p>▶ 11,4K</p>	<p> Примаченко. Чорнобиль</p> <p>▶ 42,2K</p>